

Ota Šik közgazdasági nézetei és „a harmadik út”

Ota Šik cseh származású közgazdász 1919. szeptember 11-én Plzeňben született.

A második világháborút megelőző években képzőművészetet tanul a prágai Károly Egyetemen. Mint fiatal értelmiségi érdeklődéssel kíséri a Trianoni Béke után Európában kialakult társadalmi-gazdasági viszonyokat is.

Nézeteiben a politikai fordulatot a Szudéta-vidék Németország általi bekebelezése és Cseh-Morva ország német megszállása hozza.

1939 márciusában csatlakozik a cseh ellenállási mozgalomhoz. 1940-ben a Gestapó letartóztatja és a mauthanseni koncentrációs táborba internálják.

A koncentrációs táborban ismerkedik meg a cseh ellenállás kommunista vezetőivel. A tábort amerikai katonák szabadítják fel 1945-ben.

Mauthansenben kialakult személyes kapcsolata Antonín Novotnýval a cseh KP. vezetőjével nagyban hozzájárult a háború utáni politikai karrierjéhez. Bekapcsolódik az újjáépítés, az ország gazdasági talpra állításának segítésében. Érdeklődéssel foglalkozik gazdaságpolitikai kérdésekkel, elmélyülten tanulmányozza a marxista politikai gazdaságtant. Meggyőződéses marxistává válik.

A szocializmus építésében szerzett gyakorlati tapasztalatai alapján egyre jobban látja a feszülő ellentmondást a marxizmus által hirdetett elmélet és a megvalósult politikai gyakorlat között. A fennálló viszonyokkal szemben egyre kritikusabbá válik.

Politikai nézeteinek alakulására jelentős hatással volt az SZKP XX. kongresszusa a sztálini korszak súlyos torzulásainak, bűneinek leleplezése.

A kongresszuson napvilágra került tények sokkoló hatással voltak az egész nemzetközi kommunista mozgalomra.

Nyugat-Európa két legnagyobb taglétszámú kommunista pártjából sok ezren léptek ki, szimpatizánsok tízezrei távolodtak el.

Ez a folyamat nem maradt hatástalan a kelet-európai kommunista pártokra sem. Felerősödtek a kritikai hangok a korábbi pártvezetéssel szemben. Felvetették az ő felelősségüket is a kialakult helyzetért. Napirendre kerültek a gazdaságpolitikában elkövetett

hibák felülvizsgálata is. A túlcentralizált, bürokratikus irányítási rendszer, a hadigazdaságnak alárendelt, erőltetett ütemű iparosítás. Az önkéntesség, a fokozatosság elvét megsértő erőszakos kollektivizálás. A kelet-európai kommunisták körében egyre népszerűbbé vált a szocializmus építésének sajátos útját választó Jugoszlávia példája.

A legnagyobb hatást a Kelet-Európában kibontakozó ellenállási mozgalomra és az egész nemzetközi munkásmozgalomra az 1956-os októberi magyarországi forradalom gyakorolta.

A forradalom céljainak, törekvéseinek megítélésében keleten és nyugaton nagyon eltérő vélemények fogalmazódtak meg.

Ez összefügg azzal, hogy mint minden forradalomban különböző irányzatok, törekvések jelennek meg, de nem egyenlő súllyal.

A földreform, az államosítások kárvallottjai nem csak a demokratikus szabadságjogok helyreállítását, a többpártrendszerű parlamentáris, demokrácia megteremtését kívánták, hanem az államosítások során törvénytelenül kisajátított vállalataikat, ingatlanjaikat is szerették volna visszaszerezni.

Bár ez az irányzat nem játszott meghatározó szerepet az 1956-os forradalomban, a forradalom baloldali kritikussai és a nyugati polgári demokráciák elkötelezett szószólói is a kapitalizmus restaurációs törekvéseit vélték felfedezni.

Az 1956-os forradalom fő irányzata azonban nem ez volt, hiszen fő erejét a bérmunkások és értelmiségiek azon tömegei alkották, akik nem kötődtek a tőkés magántulajdonon alapuló kapitalista rendszerhez.

Ezt bizonyítja az a tény is, hogy a forradalom első napjaiban munkástanácsok veszik kezükbe a vállalatok, üzemek irányítását, szó sincs arról, hogy ezeket vissza kívánták volna adni volt tulajdonosaiknak.

A forradalomban újjáalakult pártok sorra állást foglaltak a régi kapitalista rendszer visszatérése ellen. Ennek bizonyítékául nézzünk néhány példát:

Kovács Béla a Kisgazda Párt népszerű vezetője így nyilatkozott: „A régi világról ne álmodjék senki. A grófok, bankárok és kapitalisták világa végérvényesen lezárult.”

Kéthly Anna a Szociáldemokrata Párt vezetője pedig ilyen figyelmeztetéssel élt: „Az egyik börtönből kiszabadulva ne engedjünk ebből az országból egy más színű börtönt

teremteni. Vigyázzunk a gyárakra, bányákra, és a földekre, amelyek a nép kezében kell, hogy maradjanak.”

Bibó István a Nemzeti Parasztpártból újjáalakult Petőfi Párt államminisztere, híres 1956-os memorandumában talán legvilágosabban fogalmazta meg azokat a harmadik utas törekvéseket, amelyek az 1956-os forradalom fő irányvonalának tekinthetők:

„Az 1945-ös földreform fenntartása 20-40 holdas maximummal. A bányák, bankok és a nehézipar államosításának fenntartása. A meglévő gyárak munkásigazgatáson és a munkásrésztvényeken alapuló közösségi tulajdona. Az egyéni és a szövetkezeti szabad vállalkozás lehetősége. A kizsákmányolás tilalma által megszabott korlátokkal a magántulajdon szabadsága.”

Losonczy Géza a Nagy Imre kormány kommunista államminisztere kijelentette: „A kormány nem tűri el az utolsó 12 év vívmányainak, a földreformnak, a gyárak, üzemek államosításának a visszacsinálását vagy a legutóbbi időben kiharcolt szociális vívmányok bármiféle csorbítását.”

Az 1956-os forradalom elbukása tanulságul is szolgált a szovjet befolyás alatt élő kelet-európai országok számára.

1956-ot követően közel három évtizedig a nemzetközi erőviszonyok nem tették lehetővé, hogy egy szocialista ország kiváljon a Varsói Szerződés katonai szövetségéből és független, semleges államként döntsön saját politikai rendszeréről.

Ezt a privilégiumot egyetlen szocialista ország, Jugoszlávia élvezte, aki jóval a Varsói Szerződés megkötése előtt szakított a szovjet pártvezetéssel.

Az állam szocialista rendszerek átmeneti konszolidációja után a kelet-európai kommunista pártok vizsgálták azt a kérdést, milyen okok vezettek az 1956-os magyarországi forradalomra, elkerülhető lett volna-e ez idejében végrehajtott reformokkal?

Az 1960-as években Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon széleskörű gazdasági reform bontakozott ki. A gazdasági reformok sikeres megvalósulásához politikai reformokra volna szükség, de ez a hatalmon lévő állami és pártbürokrácia számára veszélyesebbnek tűnt, mint a gazdasági reformok. Így a politikai reformok területén csak a nagyon szerény eredmények születhettek.

A csehszlovák reform törekvések fő képviselője Ota Šik volt, aki az 1960-as évek elején megpróbálta meggyőzni a keményvonalas Antonín Novotnýt a merev tervutasításos rendszer megreformálásáról.

Ota Šik célja a több éve stagnáló cseh gazdaság fellendítése volt. Reformtörekvéseit a Cseh KP-n belül többen is támogatták. Fő támogatója Alexander Dubček, a szlovák KP vezetője. Dubček ekkor még az SZKP és Brezsnyev bizalmát is élvezte.

Ota Šikot bevásztották a CSKP Központi Bizottságába és a Cseh Tudományos Akadémia Közgazdasági Intézete igazgatójának nevezték ki.

A gazdasági reformok 1967-ben indultak. A pártvezető apparátusaiban azonban idegenkedtek a reformoktól. Attól tartottak, hogy a reformok végrehajtásával a párt elveszíti ellenőrzéseit a gazdasági élet felett. A vállalatok és szövetkezetek irányítása kicsúszik a kezükből.

Ez pedig az államszocialista rendszer alapjait ingatná meg. Ota Šik alapvető változásokat követelt a politikai rendszerben is.

Azt a nézetet képviselte, hogy a gazdasági reform sikere elválaszthatatlan a politikai reformoktól az egész döntéshozatali rendszer demokratizálásától.

A CSKP-ben Ota Šik a konzervatív sztálinista Novotnyval szemben Dubčeket támogatta. Dubček sikeres puccsa után Ota Šikot nevezte ki miniszterelnök helyettesnek.

1968 áprilisában (a Prágai Tavasz) Dubček cselekvési programjának gazdasági részeit Ota Šik dolgozta ki.

Ota Šik azt állította, hogy gazdasági programjának megvalósításával Csehszlovákia négy éven belül a szomszédos Ausztriával azonos gazdasági és jóléti szintre kerülhet.

Terveit nem valósíthatta meg, hiszen az az egypártrendszerű diktatúrán az államigazgatási tulajdon túlsúlyán és a bürokratikus koordinációs alapuló cseh államszocializmus végét jelentette volna. Ezt a hatalmon lévő állam és pártbürokrácia nem engedhette meg. A szovjet pártvezetés kezdetben némi reményeket fűzött a kelet-európai gazdasági reformokhoz.

Az extenzív tartalékok kimerülése a gazdasági verseny éleződésének korszakában jól jöttek volna olyan tapasztalatok, amelyek fellendítették volna a depresszióba forduló szovjet gazdaságot.

Dubček és Ota Šik reformtörekvései azonban túllépték a szovjet pártvezetés által engedélyezett határokat, lényegében az államszocializmus végét jelentették volna. A csehszlovák reformokat meg kellett állítani. Döntést hoztak Csehszlovákia katonai megszállásáról a Dubček vezette kormány eltávolításáról. A megszállásban Románia kivételével a Varsói Szerződés országai vettek részt.

A megszállás idején Ota Šik Jugoszláviában tartózkodott és a letartóztatástól tartva nem tért vissza Csehszlovákiában.

1968 októberében Svájcba költözik. 1970-ben a St. Galleni Egyetem közgazdaságtan professzorának nevezik ki. A svájci emigráció éveiben dolgozza ki harmadik utas közgazdasági rendszerét.

Mélyre hatóan tanulmányozta a jugoszláv és a magyar reformtörekvéseket kritikával, olykor elismeréssel ír ezekről.

Ezekben az országokban szerzett tapasztalatokat is beépíti új rendszerében. Nagy hatást gyakorolt rá az 1968-ban alakult Római Klub jelentései, globális világmodelljei. A cseh rendszerváltás évében a cseh miniszterelnök Václav Havel gazdasági tanácsadójának kéri fel, de ekkor már nem gyakorol jelentős hatást az aktuális gazdasági folyamatokban.

2004. augusztus 22-én hal meg.

Ota Šik közgazdasági nézetei

Ota Šik közgazdasági vizsgálatainak kiinduló pontja a bér- és a nyereségérdekeltség ellentéte. Ez az ellentét a modern, kapitalista társadalomban, de az államszocializmusban is létezik. A munkavállalók érdeke, a munkabérek növeléséhez, a munkahely megtartásához, a munkakörülmények javításához fűződik. Ezek a tőke tulajdonosa számára költséget jelentenek. Adott nagyságú bruttó jövedelmen belül ezeknek a költségeknek a növekedése csökkenti a vállalat nyereségét. A munkavállalók nem tulajdonosai a vállalkozásuknak, nincsenek rendelkezési, döntési jogaik. A kigazdálkodott eredmény a nyereség a vállalat tulajdonosáé.

A vállalat tulajdonosa a kapitalizmusban a tőkés magántulajdonos, az államszocializmusban az állam.

A szocialista ideológia az állami tulajdont az egész társadalom tulajdonának állítja be, de a tényleges rendelkezési jog ennek ellentmond. Itt az állami és pártbürokrácia gyakorolja a hatalmi jellegű rendelkezési jogokat, és ennek a bürokráciának nincs széleskörű demokratikus kontrollja.

Itt a tulajdonos elszemélytelenedik az állami tulajdon mindenkié és senkié. A nyereség alakulásához, a vállalat piaci versenyképességéhez, a tőkebefektetések hatékonyságához, a tőke tulajdonosának fűződik érdeke.

Ha a tőke tulajdonosa a munkabérek visszaszorításával, a munkaintenzitás növelésével kívánja növelni a nyereséget, ez szembekerül a munkavállalók érdekeivel. Hasonló a helyzet az állami vállalatoknál, ahol normarendezéssel, a munkafegyelem megszigorításával igyekeznek kordában tartani a béreket, növelni az állami vállalatok nyereségét. Mind ezek a munkavállalók ellenállásába ütköznek. A munkavállalók ellenállása a polgári demokráciákhoz nyílt bérharcokba, a munka megtagadásával járó sztrájkokban jelenik meg. Az államszocializmusban kevesebb lehetőség van a nyílt ellenállásra, de a teljesítmény visszatartás, de a pazarlás az anyaggal, az energiával és a munkaidővel, a tudatos minőségromlás a munkavállalatok ellenállásának megnyilvánulásai az államszocializmusban.

A bér és a nyereségérdekeltség ellentmondása a társadalmi elosztási harc alapja, ez olyan jövedelemelosztási eredményre vezet, amely a gazdasági fejlődés egyensúlyát és a végeredményben a teljes foglalkoztatást a kapitalizmusban lehetetlenné teszi.

A munkavállalók egyoldalú bérérdekeltsége és egyre erősödő nyomásuk, munkabérük növelése, munkakörülményeik javítása (pl. a munkaidő csökkentése) érdekében ez stagnáló vagy visszaeső profitrátát eredményez.

Erre egyoldalúan profitorientált tőkés vállalkozók úgy reagálnak, hogy munkamegtakarító technológiákat vezetnek be, azzal a céllal, hogy meggátolják a profitráta csökkenését, és a termelés növelésével piaci részesedésüket is növeljék.

Ennek következménye az erősen növekvő munkanélküliség!

Ezt a tényt számtalan nyugati közgazdász a műszaki haladás, a szerkezetváltás, a hatékonyságnövelés elengedhetetlen feltételének tartja.

A bérből élőknek az az érdekeltsége, amely a munkahely megtartásához, a munkabérek növeléséhez fűződik, gátolja a hatékonyság műszaki fejlesztéssel történő növelését.

A munkavállalók egyoldalú bérérdekeltsége az állami vállalatoknál is gátolja a műszaki fejlődéssel és szerkezetváltással történő növekedést a rugalmatlan munkaerő piac és a munkaerő túlfoglalkoztatása miatt.

Mindezek az államszocializmusban magas termelési költségeket, burkolt vagy nyílt inflációt és alacsony élelmiszervonalat eredményeznek.

Az olyan gazdasági rendszerekben, amelyben a műszaki haladás nincs tekintettel a társadalmi veszélyekre, vakká tesz a környezetrombolással szemben is!

Az emberek természetes környezetét komoly veszély fenyegeti. Sokfelé elpusztulnak az erdők, a tavak, a folyók, a tengerek elszennyeződnek, a városok levegőjét széngáz hatja át, az élelmiszerekben mérgek halmozódnak fel, egyre több állat és növényfajta semmisül meg, mindezek az ellenőrizetlen ipari termelés rombolásszerű kiterjesztésének megsemmisítő következményei, amelyek egy pusztulásba rohanó bolygó látomását festik le.

Mihelyt a termelés mérsékléséhez fűződő környezetvédelmi érdek összeütközésbe kerül a magántőkés nyereségérdekkel, hasonlóképpen a munkahelyek megtartásához, valamint a reálbérek növeléséhez fűződő érdekekkel az ökológiai érdek alul marad.

Az államszocializmusban a politikai megfontolásokból erőltetett ütemű extenzív termelésbővítés nincs tekintettel a környezeti következményekre.

Van azonban kiút ebből a helyzetből. Gazdaságilag elképzelhető a nemzeti jövedelem olyan tervszerű, szabályozott elosztása, amely mellett a magán és a közösségi szükségletek kielégítése, a környezet minőségének javítása és az intenzív módon biztosított teljes foglalkoztatás egyensúlyban van. Ota Šik kritikusan ismeri fel a piac mechanizmusának árnyoldalait. Azt, hogy a piaci automatizmusok nem jutalmazták a kedvező, és nem büntetik az ártalmas externális hatásokat, nem biztosítják a közjavak optimális kínálatát, nem garantálják a társadalmi igazságosság elvének érvényesülését a jövedelemelosztásban.

A központi tervezés és szabályozás közbe lép ott, ahol a piac a társadalmi jólét érdekében korrekcióra szorul. Ugyanakkor a piac jelzéseket ad a központi tervezés és szabályozás intézményeinek, ha a tervezők, a vevők és eladók érdekeit sértő hibás döntéseket hoztak. Létre kell hozni egy olyan rendszert, amely egyesíti mindkét mechanizmus előnyeit és minimálisra csökkenti azok hátrányait. A marxi elméletet felülvizsgálva e kérdéseket O. Longe fogalmazta meg először.

A demokráciák hiányosságai

Demokrácia nélkül nincs emberi szabadság. A szabadság alapfeltétele az elvek és érdekcsoportok pluralizmusa, valamint a másképp gondolkodókkal szembeni tolerancia. A társadalmi érdek sokféle differenciált érdekek közötti kompromisszumként jön létre. A polgári demokrácia hívei egyetértenek ezzel a felfogással és a politikai demokrácia a többpártrendszerű parlamentáris demokráciákban meg is valósult. Más a helyzet az egypártrendszerű diktatúrák esetében, ahol a politikai demokrácia is súlyos csorbát szenved. A kizárólagos hatalmat birtokló egy pártnak ebben az esetben nem jön létre megfelelő társadalmi kontrollja. A demokrácia elvei a polgári demokráciákban sem terjednek ki a gazdasági, gazdaságpolitikai döntésekre.

Míg a termelés egyre jobban társadalmasodik, az egész nemzetgazdaságra kiterjedő óriás vállalatokban történik a szükségletek kielégítését szolgáló javak mind nagyobb részének az előállítását, a gazdasági döntésekért viselt felelősség néhány ember kezében összpontosul.

Széles körben elterjedtek olyan nézetek, amelyek szerint a lakosság nagy része nem is akar nemzetgazdasági szintű problémákat végiggondolni és dönteni róluk, szívesebben bízza ezeket szakértőkre.

E nézetek lebecsülik a széles néptömegek ítélőképességét, csak abban különböznek melyik szellemi elitre bízzák a gazdaság fejlesztésével kapcsolatos döntéseket.

A többféle fejlesztési változatokról szóló széleskörű társadalmi vitát feleslegesnek, sőt veszélyesnek tartják. Így nem terjesztenek reális alternatívákat a nép elé, hogy az válasszon a társadalmi-gazdasági fejlődés változatai közül.

A széles néptömegek azért mutatnak teljes érdektelenséget a makrogazdasági kérdésekkel szemben, mert az erre vonatkozó döntésekben nincs tényleges beleszólásuk. A munkavállalók nem tulajdonosai vállalatuknak, nincsenek rendelkezési jogaik. Csak saját munkaerejükkel rendelkeznek szabadon és a tőke tulajdonosaival kialakított bérek nagyságában érdekeltek. Céljuk, hogy az elvégzett munka mennyiségének és minőségének megfelelően megfizessék őket. A magáncégek és az állami vállalatok is néha érdekeltek abban, hogy a munkavállalókat érdekeltté tegyék a nyereség növelésében. Ez azonban a munkavállalók teljes jövedelmét csekély mértékben befolyásolja, nem iktatja ki a bér- és nyereségérdekeltség ellentétét!

Csak a vállalat tulajdonosának van joga dönteni a vállalat fennmaradásáról, fejlesztéséről, termelési céljairól, termelési szerkezetéről, a foglalkoztatott munkaerő létszámáról, összetételéről, a teljesítmény követelményekről, az előírt normákról, stb.

A nagyobb vállalatoknál a termelés irányítását, szervezését, műszaki gazdasági szakemberekre bizza a tőke tulajdonosa. Ez semmit nem változtat azon, hogy az emberek kis csoportja dönt az emberek ezreinek munkájáról megélhetéséről, míg az érintetteknek nincs ebbe beleszólása. Míg a kapitalizmusban a tőkés magántulajdonos, addig az államszocializmusban a pártbürokrácia az állami bürokráciával egybeforradva birtokolja a hatalmi jellegű rendelkezési jogokat.

A vállalatoknál keletkező bruttó nyereség felosztása a bérből élők és a tőketulajdonosok közötti elosztási harcban dől el.

A tőke tulajdonosai a lehető legmagasabb tőkejövedelem, a munkavállalók a lehető legmagasabb bérjövedelem elérésére törekcsenek. A kapitalizmusban a tőkejövedelem (nyereség) nagyobb hányada marad a tőketulajdonosnál, mint az állami tulajdonban lévő vállalatoknál. Itt az állam központi szervei a vállalatoknál képződő nyereség nagyobb részét különböző csatornákon keresztül elvonja és politikailag preferált céloknak megfelelően használja fel beruházásokra, erőltetett ütemű szerkezetátalakítással, katonai célokra, a mértéktelenül felduzzadt bürokrácia finanszírozására (állami, pártbürokrácia, tervbürokrácia, erőszak szervezetek fenntartására stb.).

Ha nem akarjuk, hogy a bér és a nyereség ellentmondása összes nemkívánatos következményeivel együtt az örökkévalóságig fennmaradjon, meg kell teremteni az összes munkavállaló közvetlen érdekeltségét a nyereségben, ezáltal a vállalat hatékony működésében.

Ehhez minden munkavállalónak saját vállalata társtulajdonosává kell válnia, hogy e minőségben ugyanúgy részesedjenek vállalatuk nyereségéből és veszteségéből, mint a mai magántulajdonosok. Az állami szabályozásnak arra kell törekedni, hogy a nyereség ne jöhessen létre, társadalmilag káros a tényleges teljesítménnyel nem arányos tevékenység eredményeként, ami napjainkban gyakran megtörténik a monopolhelyzetben lévő tőkés vállalatoknál, de az állami vállalatoknál is.

Az új helyzetben a korábbi munkavállaló egyszerre munkavállaló, kollektív vállalkozó és kollektív tulajdonos is egy személyben.

Munkavállaló is, hiszen tulajdonosi jogait csak annál a vállalatnál tudja érvényesíteni, amelyben munkaviszonyban áll, és az elvégzett munkája mennyiségének és minőségének megfelelően munkabért kap, egyéni fogyasztásának jelentős részét továbbra is ebből a bérből fedezi. Kollektív vállalkozó is, aki saját vállalat gazdálkodásával összefüggő minden kérdésben részt vesz a döntésekben, döntéseit csak a vállalat többi tulajdonosa, vállalkozója korlátozza. Minden tulajdonosnak, minden vállalkozónak egy szavazata van, a döntéseket abszolút demokratikusan hozzák. A munkavállalók társaságának egy sajátos részvénytulajdon formájában kell létrejönnie:

- 1.) Meg kell teremtenie az egyes részvénytulajdonosok hosszú távú érdekeltségét, a vállalat hatékonyságának növelésében, tőkéjének optimális fejlesztésében
- 2.) Fel kell lépni a munkanélküliség ellen a hatékonyság veszélyeztetése nélkül.
- 3.) A munkavállalók részvényeinek névre szólónak kell lennie, amelyet tulajdonosa nem vihet szabadon a piacra.

A névre szóló részvényeket a kibocsátó vállalat saját akaratából visszavásárolhatja, ellenkező esetben a felosztható nyereségből a társaság tagjainak osztalékot fizet. Az osztalék nagyságának akkorának kell lennie, amely korlátozni képes a kollektíva bérnövelési törekvéseit és érdekeltté teszi a kollektíva tagjait a hatékonyság növelésében.

Munkahely változás esetén a társaság a munkavállaló részvényeit visszavásárolhatja, ellenkező esetben a részvény tulajdonosának haláláig osztalékot kell fizetnie.

Munkahely változás esetén a részvényes elveszteni szavazati jogát a korábbi vállalatnál, a szavazati jog a kibocsátó vállalatnál végzett tényleges munkához kötődik.

A magas szakképzettséget igénylő szolgáltató vállalatoknál egyre nagyobb jelentőségre tesz szert a munkavállaló tudásban, szakképzettségében felhalmozott emberi tőke, a felhasznált dologi tőkével szemben. Az új modern informatikára épülő szolgáltató vállalatokról egy új típusú szövetkezeti forma van kialakulóban. Ezek már napjainkban is megfigyelhetők pl. az amerikai Szilícium-völgyben.

A társaság vezető szerveit az egy tag, egy szavazat alapján abszolút demokratikusan választják, legfeljebb két ciklusra (8 év), abból a célból, hogy ne alakulhasson ki a tisztségviselők kasztja.

Milyen utakon jöhetnek létre a munkavállalók gazdasági társaságai?

A kapitalizmus viszonyai között egyik lehetőség a tőkés társaságok részvényeinek a megvásárlása. A munkavállalók többségének azonban nincsen akkora megtakarítása, hogy ez saját tőkéből megtörténjen, egyik lehetőség az állam által nyújtott hitel. A másik lehetőség a kártalanítással végrehajtott államosítás, és az államosítással birtokba vett vállaltoknak, a dolgozók társaságainak vállalkozásba adása. A vállalkozó kollektívák a használatba vett tulajdon piaci értékének megfelelő használati díjat fizetnének a használatba adó államnak. Ez a megoldás a már korábban államosított vállalatok esetében is járható út.

A változásokat a modern piacgazdaság egyre gyakrabban ismétlődő súlyos válságai kényszerítik ki. Nem automatikusan, nem spontán módon következnek be a változások, hanem akkor, ha az emberek felismerik létező bajuk gyökerét, kezükbe veszik sorsuk irányítását és aktívan tenni is képesek egy igazságosabb társadalom megteremtése érdekében!

Felhasznált irodalom

- [1] Bill Lomax: *Magyarország 1956*, Aura Kiadó, 1989
- [2] Kun Miklós: *A „prágai tavasz” titkos története*, Akadémiai Kiadó, 2008
- [3] Ota Šik: *Jövők gazdasága*, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1989
- [4] Ota Šik: *A szocializmus – Elmélet és gyakorlat*, Macmillan, 1991